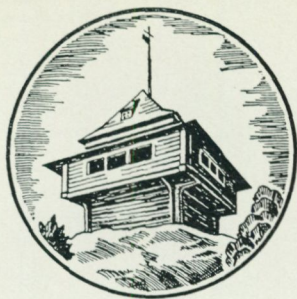

FATABUREN 1969

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1969

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1969

Redaktion: Gösta Berg · Sam Owen Jansson · Skans Torsten Nilsson ·
Christian Axel-Nilsson
Redigerad av Ernst-Folke Lindberg
Layout: Torsten Stääf
Tryck: Tryckeribolaget Ivar Hægström AB 1969

Pärmens färgbild: Frieriet. Oljemålning av Knut Ekwall. Nordiska museet.

Giftas – eller ej?

Äktenskapet är ingen anställning från vilken man säger upp sig utan vidare. Förr var det ett kontrakt på livstids samarbete, för några innebar det livstids straffarbete utan möjlighet till nådeansökan.

Under de senaste åren har äktenskapets vara eller icke vara stötts och blötts i massmedia, och det har flitigt dödförklarats under rubriker som: Äktenskapet är botten – Gift dig Svensson, det tjänar du på – Är vi den sista gifta generationen? Trots detta ingicks 1968 över 50 000 äktenskap, varav 90 procent med kyrklig vigsel. Sedan 1908 kan vi gifta oss borgerligt. Knappa 10 procent begagnar sig därav.

Fataburen ägnas i år temat Äktenskapet och vill teckna den kulturhistoriska bakgrunden till dagens situation när äktenskap och familj mer än någonsin är ställda i rampljuset. Den utkommer vid en tidpunkt, då direktiven för en översyn av den familjerättsliga lagstiftningen nyss offentliggjorts (aug. 1969).

Våra äldsta urkunder för en sådan lagstiftning, 1200-talets landskapslagar, var skapade av och för ett agrarsamhälle med husbondevälde. Enligt Östgöta-lagen ägde mannen rätt att aga sin hustru, dock ej så att »öppet sår eller lyte» uppstod. Kyrkan ställde stora krav på kyskhets och samhällets dom för trohetsbrott var sträng.

Även om lagar och förordningar successivt förändrades förblev det gamla agrarsamhällets samlevnadsformer i stort sett oförändrade fram till industrialismens omvälvningar. Äktenskapet var en ekonomisk faktor och därtill en socialförsäkring då barn, åldringar och sjuka vårdades inom familjen. Den ensamställda gifte så snart som möjligt om sig. Av prästen, som ville ha pastoratet, begärde man att han »konserverade» sin företrädares änka, av gesällen, som ville bli sin egen, att han skulle äkta en avliden mästares änka eller dotter. Barn födda utanför familjen hade begränsade framtidsmöjligheter; en utom-äktenskaplig son blev t. ex. ej antagen till gesäll.

De successiva förändringarna i familjerättslagstiftningen har löpt parallellt med den kvinnliga partens gradvisa frigörelse. Under 1800-talet fick hon rätt till yrkesutövning, högre utbildning och myndigförklarades. 1921 tillerkändes hon politisk rösträtt. Samtidigt härmed kom 1920 års giftermålsbalk, som slutgiltigt bröt med det gamla husbondeväldet och tillerkände kvinnan hälftenansvar.

I samband med att samhället i allt högre grad utbygger socialvården har familjen ej samma vårdfunktioner som tidigare. Den förlorar alltmer sin bety-

delse som ekonomisk faktor. Trots att äktenskapet idag alltså har förutsättningar att ingås enbart av personlig böjelse, har vi årligen 11 000 skilsmässor och kanske 20 000 nya skilsmässobarn. Om kvinnorna haft svårt att komma in i männens yrkesvärld, så är männen nästan helt utestängda från kvinnovärlden och har sällan möjlighet att få vårdnaden om sina barn. Detta kan väntas bli ett växande problem i och med att skilsmässorna ökar. Att med lagliga medel tvinga fram ett gott förhållande i äktenskapet är givetvis omöjligt, men det har ansetts önskvärt att ett irreparabelt förhållande mellan parterna skall redas upp så smärtfritt som möjligt och skilsmässobestämmelserna kommer också att få en översyn.

Då Fataburen utkommer pågår i Nordiska museet en utställning med titeln Giftas – eller ej. Den vill bildmässigt ge snabbinformation om äktenskapets traditionsarv fram till dagens försöksverksamhet med nya samlevnadsformer. Den har samma målsättning som Fataburen; att i en tid då äktenskapet ställs under debatt orientera om de kulturhistoriska sammanhangen.